

STRAATHOEKWERK MET MAATSCHAPPELIJK KWESTBARE JONGEREN: EEN MIDDEL TOT PREVENTIE?

Eric Berx, Hilde Geudens, Ingrid van Welzenis, Lode Walgrave*

Volgens de officiële versies van de veiligheids- of preventiecontracten die het Ministerie van Binnenlandse Zaken in 1994 met 51 Belgische steden en gemeenten afsloot, zijn daarin minstens 44 straathoekwerkers in 18 citycoaches aangeworven.¹ Daarbij worden vooral de groepen 'druggebruikers', 'rondhangende jongeren' en 'voetbalhooligans' geïsoleerd. Het straathoekwerk wordt in deze veiligheidscontracten dus gezien als een eigen methodiek in de (vooral preventieve) aanpak van stedelijke onveiligheid en onveiligheidsgevoelens.

Inschakeling van het straathoekwerk in het model van geïntegreerde preventie, zoals het door het Ministerie van Binnenlandse Zaken wordt vooropgezet, is niet evident. Straathoekwerk is een methodiek, gericht op het welzijn van de cliënt; geïntegreerde preventie is een strategie, gericht op de veiligheid en de onveiligheidsgevoelens binnen het maatschappelijk leven. In principe hoeft tussen beide geen tegenstelling te bestaan maar het is evenmin evident dat ze in elkaars verlengde hoeven te liggen. In de dagelijkse praktijk kunnen de verschillen in doelstellingen en werkingsmethoden aanleiding geven tot spanningen die de eigenheid en de kracht van het straathoekwerk zelf in het gedrang kunnen brengen.

In deze bijdrage wordt de vraag gesteld of, in welke mate en onder welke voorwaarden, het straathoekwerk t.a.v. rondhangende jongeren kan bijdragen tot de preventie en tot de vermindering van de onveiligheid en de onveiligheidsgevoelens in de stad. Daartoe wordt in een eerste deel onderzocht wie de 'rondhangende jongeren' zijn en waarom er een behoefte zou kunnen zijn aan straathoekwerk om hen te bereiken. Een tweede deel beschrijft de eigenheden en de mogelijkheden van het straathoekwerk t.a.v. dergelijke jongeren en de voorwaarden om deze mogelijkheden daadwerkelijk tot uiting te laten komen. Dat brengt ons tot conclusies over de kansen en risico's van het gebruik van straathoekwerk in een veiligheidsoptiek.

1. Rondhangende jongeren, maatschappelijke kwetsbaarheid en migrantenjongeren

1.1. RONDHANGENDE JONGEREN IN DE STAD

In een net afgesloten onderzoek over het recreatiegedrag van jongeren in Antwerpen beschrijft Bie MELIS o.m. de omstandigheden waarin jongeren in de stad zich

* Assistenten, onderzoeker en gewoon hoogleraar, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, KULeuven.
1. VSPP (ed.), *Preventiecontracten 1994. Een overzicht en analyse van de initiatieven in 22 Belgische steden en gemeenten*, Brussel, VSPP, 1994. VSPP (ed.), *Veiligheidscontracten 1994. Een overzicht en analyse van de initiatieven in 29 Belgische steden en gemeenten*, Brussel, VSPP, 1994.

recreëren.² Een ruime bevraging bij leerlingen uit het secundair onderwijs in de stad Antwerpen, brengt haar tot de conclusie dat 'de veronderstelling dat stadsjongeren uit de lagere klassen hun tijd vooral doorbrengen met rondhangen, bij gebrek aan alternatieven, wordt bevestigd' (p. 158). Deze veronderstelling gaat in hogere mate op voor jongens dan voor meisjes. De middenklassejongeren die in de stad wonen hebben meer recreatiemogelijkheden binnenshuis, zijn meer aangesloten bij gestructureerde verenigingen (jeugdclubs, jeugdbeweging) en gaan in op het commerciële aanbod van de horeca, de bioscoop en/of concerten. Het onderzoek toont dat 'vooral de stadsjongens in de 19de-eeuwse gordel en het Zuid het meeste risico lopen om gedurende de vrije tijd in een negatieve confrontatie te komen met hun omgeving. Het is deze groep die het meeste van de vrije tijd buitenshuis doorbrengt zonder gebruik te maken van een specifiek aanbod. Daarbij lukken ze er het vaakst in om aan de controle van de ouders te ontsnappen' (p. 160).

Onderzoek van de leef- en recreatieomstandigheden in de zgn. 19de-eeuwse gordel levert een onderscheid op tussen de autochtone en de allochtone jongeren. De autochtone jongeren vertrekken van een maatschappelijk kwetsbare startpositie. Hun woonplaats in een kansarme buurt en hun gebrekkige deelname aan de gestructureerde recreatie zijn daar het gevolg en de uitdrukking van. Toch worden ze als groep minder in het straatbeeld opgemerkt, omdat ze veel tijd doorbrengen met passief recreatiegedrag binnenshuis of met langdurige bezoeken aan buurtcafés. Als individu lopen ze echter wel veel risico 'om in aanvaring te komen met de maatschappelijke controle-instanties' (p. 226). De allochtone jongeren uit de 19de eeuwse gordel nemen als groep 'vaak uitdrukkelijk en luidruchtig een territorium in beslag dat met de andere bewoners moet gedeeld worden. Dit leidt tot spanningen en wrevels tussen de jongeren en andere inwoners die kunnen uitlopen op een interventie van de politie' (p. 226). Het aanvankelijke probleem ligt echter in de stadsstructuur die te weinig aangepaste ontmoetings- en spelruimte voorziet. De individuele jongere is niet noodzakelijk een 'risicjongere'. De conflicten ontstaan tussen groepen jongeren en hun omgeving. Maar daardoor wordt 'de spiraal van polarisatie en onverdraagzaamheid bevestigd, wat zijn weerslag heeft op de leefwereld van de individuele jongere' (p. 226).

Wij zien geen reden om aan te nemen dat deze Antwerpse situatie een uitzondering zou zijn. De bevindingen kunnen dus in grote lijnen ook opgaan in b.v. Brussel of Gent. De rondhangende jongeren die door het straathoekwerk van de veiligheidscontracten worden geviseerd wonen in zgn. 'kansarme buurten' van de grote steden, kunnen in grote lijnen als 'maatschappelijk kwetsbaar' worden getypeerd en zijn voor een groot deel migrantenjongeren. Om na te gaan welke werkvorm het best geschikt is om deze groep te benaderen, is een nauwkeuriger omschrijving van de problematiek en van de leefwereld noodzakelijk.

1.2. MAATSCHAPPELIJKE KWETSBAARHEID EN MIGRANTENJONGEREN

De groep jongeren die wij voor ogen hebben noemen we 'maatschappelijk kwetsbaar'. Er bestaan veel termen om de groep te omschrijven: 'kansarme jongeren',

2. MELIS, B., *Jongeren in de stad. Een onderzoek naar vrije tijd en conflict*, KULeuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1994.

'randgroepjongeren', 'maatschappelijk achtergestelde jongeren' e.a. Elke term legt een eigen accent en houdt een eigen (impliciet) verklarings- en actieschema in. Om wetenschappelijke redenen hebben wij de term 'maatschappelijke kwetsbaarheid' ingevoerd, samen met een daarbij horend theoretisch raamwerk, opgesteld als een synthese van de etiologische literatuur over jeugddelinquentie. Elders geven wij er een uitgewerkte versie en verantwoording van.³ Hier volgt een elementaire samenvatting.

1.2.1. Een individueel traject

Het bijgevoegd schema laat de individuele loopbaan zien die kinderen en jongeren uit maatschappelijk kwetsbare gezinnen dreigt te overkomen:

1. bepaalde kinderen worden geboren in maatschappelijk kwetsbare gezinnen. De ouders hebben zelf slechte ervaringen met de maatschappelijke instellingen achter de rug. Daardoor hebben deze ouders meestal zelf een ongunstig maatschappelijk perspectief en kunnen zij hun kinderen geen structurerend en stimulerend gezinsklimaat aanbieden;

2. dergelijke gezinnen wonen meestal samen in buurten met goedkope maar oncomfortabele woningen. De afzonderlijke negatieve ervaringen kunnen collectieve evidenties worden. De buurtbewoners beleven zichzelf als machteloze sociale verliezers, wat leidt tot desorganisatie en een gebrek aan stabiele sociale bindingen en controle over de kinderen;

3. de gevolgen zijn op het psychologisch vlak voelbaar. De kinderen zijn minder gestructureerd, vertonen een lager intelligentie-rendement en een gebrekkige sociale vaardigheid;

4. daardoor zijn ze in de school kwetsbaar. Zij kunnen niet mee met de prestatie- en tuchteisen. Zij missen de sociale bindingen en riskeren stigmatisering als domme ongedisciplineerde jongeren.⁴ Daardoor kan een ongunstig maatschappelijk perspectief ontstaan (of wordt het bevestigd). Het maatschappelijk zelfbeeld en het zelfvertrouwen worden slecht. De ongunstige schoolloopbaan heeft meerdere gevolgen, uitgedrukt in 5, 6 en 7;

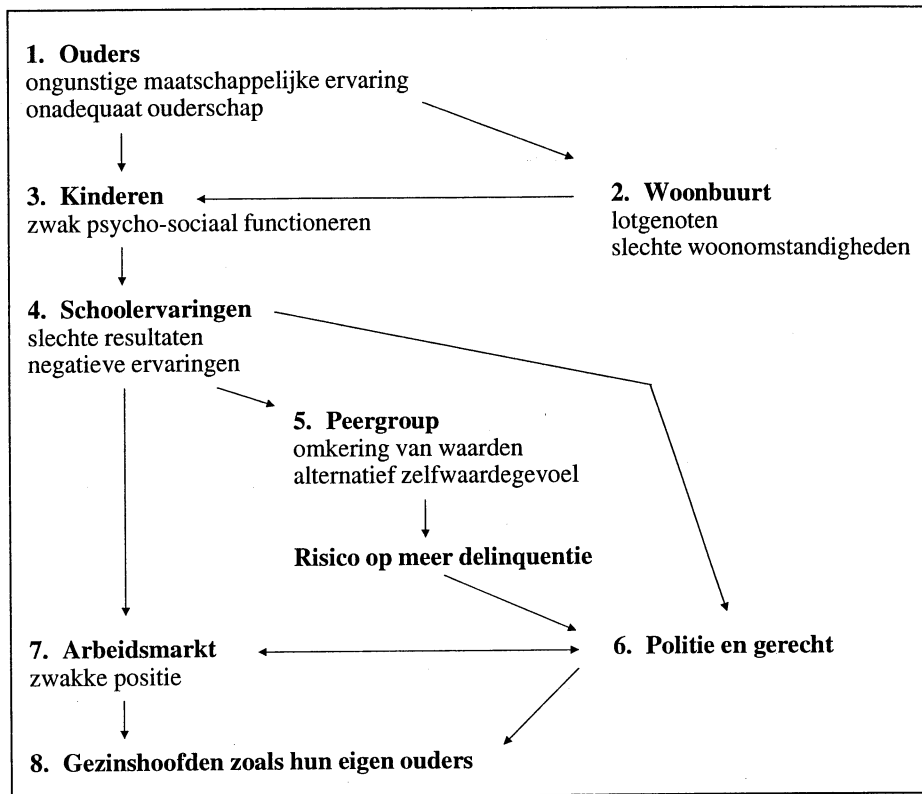
5. het ongunstige zelfbeeld van 'verliezer' vraagt om psychosociale mechanismen om dat te verwerken. Steun daarvoor vinden zij bij een peergroup, waar de waarden omgekeerd worden: het maatschappelijk gewaardeerde wordt als waardeeloos van de hand gedaan en de provocatie ervan levert interne achting op.⁵ Zij doen er niet alleen een 'alternatief zelfwaardegevoel' op, maar ze leren er ook de nodige technische vaardigheden om delicten te begaan. In zo'n groep ligt het risico op meer en ernstiger delicten voor de hand;

3. Zie o.m. WALGRAVE, L., *Délinquance systématisée des jeunes et vulnérabilité sociale*, Genève/Paris, Médecine et Hygiène/Méridiens Klincksieck, *Coll. Déviance et Société*, 1992.

4. Dit is uitvoerig aangetoond door VETTENBURG, N., *Schoolervaringen, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid*, KULeuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1988.

5. Over de rol van de peergroup, het zelfbeeld en het toekomstperspectief in het proces van maatschappelijke kwetsbaarheid naar delinquentie wordt thans een onderzoek afgesloten. Zie VAN WELZENIS, I., *De rol van het toekomstperspectief en het zelfbeeld in het proces naar delinquentie bij maatschappelijk kwetsbare jongeren*, Doctoraatsthesis Criminologie, KULeuven, 1995.

Schema: het individuele traject van de maatschappelijke kwetsbaarheid

6. de risico's op contacten met politie en gerecht worden vanzelfsprekend groter. Maar die risico's hangen niet enkel af van de gepleegde delicten. Onafhankelijk daarvan is ook het sociale niveau een selectiefactor en de schoolstatus is daarin een zeer belangrijke indicator.⁶ De gevolgen van justitiële contacten zijn bekend: stigmatisering en slechte maatschappelijke perspectieven;

7. de schoolstatus heeft natuurlijk rechtstreekse gevolgen op de arbeidsmarkt. Wie het daar niet goed heeft gedaan, riskeert werkloosheid, onstabiele jobs of jobs zonder sociaal prestige;

8. die maatschappelijke loopbaan resulteert in een positie die gelijk is aan deze van de ouders. De negatieve spiraal draait dus door over de generaties heen.

1.2.2. Maatschappelijke situering

Het uitgetekende traject kan in principe ook te wijten zijn aan individuele tekortkomingen van de jongere en/of zijn gezin. Het totaalbeeld van de maatschappelijk-

6. VETTENBURG, N., WALGRAVE, L. en VAN KERCKVOORDE, J., *Jeugdwerkloosheid, delinquentie en maatschappelijke kwetsbaarheid*, Antwerpen/Arnhem, Kluwer/Gouda Quint, 1984.

ke kwetsbaarheid maakt echter duidelijk dat de individuele kenmerken vooral het gevolg zijn, en veel minder de oorzaak, van de negatieve ervaringen met maatschappelijke instellingen. De ouders zijn 'onbekwaam' omdat ze negatieve ervaringen en perspectieven hebben. De kinderen doen het niet goed op school omdat ze in dergelijke gezinnen leven en omdat de school hen een onaangepast leeraanbod doet.

De problematiek van de maatschappelijke kwetsbaarheid treft niet een individu of een gezin. Het gaat om groepen van individuen en gezinnen, samenlevend in aantoonbare wijken en gespreid over generaties heen. Het gezin is daarin niet een oorzaak van maatschappelijke kwetsbaarheid. Het is er het doorgeefluik van. Het gaat niet om individuen of afzonderlijke gezinnen, maar duidelijk om een deel van de bevolking.

Aan de andere kant valt de coherentie van de maatschappelijke instellingen op. Het falen t.a.v. één enkele instelling verhoogt ook de risico's t.a.v. de andere. Daarenboven doen deze instellingen méér dan het neutraal registreren van 'onbekwaamheid'. Door stigmatisering en uitstoting dragen zij actief bij tot de verdere degradatie van de maatschappelijke positie van degenen die falen. Het maatschappelijk kwetsbare deel van de bevolking riskeert dus terecht te komen in een negatieve spiraal, die geactiveerd wordt door de maatschappelijke instellingen zelf. Vandaar de keuze voor de term 'maatschappelijke kwetsbaarheid': bepaalde bevolkingsgroepen zijn kwetsbaar aan de maatschappij op zich.

Sommige delen van de populatie genieten in hun contacten met de maatschappelijke instellingen weinig van de voordelen ervan. Het aanbod aan informatie, vorming, hulpverlening en respect dat de maatschappij aan haar leden doet, gaat aan hen voorbij. Integendeel, telkens weer riskeren de contacten vooral controlerend, sanctionerend en discriminerend te zijn. Dat heeft te maken met een socio-economische achterstandssituatie, maar ook, en vooral, met de machteloosheid van de cultuurvariant die ermee gepaard gaat.⁷

Maatschappelijk kwetsbaren genieten weinig van het schoolsysteem, maar ervaren daar dat zij onbekwaam, ongedisciplineerd gevonden worden. Op de arbeidsmarkt staan zij daardoor het zwakst maar voor hen zijn de werkloosheidsuitkeringen het laagst. Zij bevolken het sterkst de gesloten psychiatrische instellingen en genieten het minst van de nieuwere vormen van psycho-sociale hulpverlening. In hun bevolkingsgroep bestaat de grootste kindersterfte en zijn er ook de meeste gezondheidsproblemen maar dikwijls missen ze de voordelen van de ziekteverzekering. Zij komen het meest in aanraking met politie en gerecht maar zij krijgen de minst kwalitatieve rechtsbijstand.

Telkens weer riskeren zij dus gekwetst te worden door de maatschappelijke instellingen. Zij zijn kwetsbaar aan de maatschappelijke organisatie zelf.

1.3. MIGRANTENJONGEREN

Het model van maatschappelijke kwetsbaarheid kan ook als basis gebruikt worden om de problematiek van de migrantenjongeren te vatten. Niet alle migranten zijn

7. In hogervermelde onderzoeken van N. VETTENBURG bleek telkens dat de 'culturele' aspecten van de maatschappelijk kwetsbare gezinspositie veel zwaarder doorwogen in het daaropvolgende proces dan de gemeten traditionele structurele variabelen.

maatschappelijk kwetsbaar of omgekeerd. Het zogenaamde 'migrantenprobleem' wordt in het populaire discours enkel maar als veiligheidsbedreigend aangeduid, wanneer het zich ent op de maatschappelijk zwakke positie van de buitenlander. Meestal gaat het om mensen uit het armere Zuiden (meestal Islamlanden) die naar hier zijn afgezakt om er (meestal ongeschoolde) handenarbeid te verrichten. Naar de normen van hun thuislanden zijn zij misschien niet 'kansarm', maar hun positie in onze maatschappij is wel degelijk 'kwetsbaar'. Velen hebben zich daaruit niet kunnen loswerken en de loopbaan van hun kinderen beantwoordt in grote mate aan het traject dat we daarnet uittekenden. Het model van de maatschappelijke kwetsbaarheid kan dus als basis dienen om de problematiek van de meeste migrantenjongeren te vatten, maar er moeten zowel kwantitatieve als kwalitatieve nuances aan toegevoegd worden.⁸

Kwantitatief kunnen de migranten het proces van maatschappelijke kwetsbaarheid moeilijker ontlopen. Het onbegrip voor de cultuurvariant is bij hen een echte cultuurkloof. Daardoor stellen zich b.v. in de school nog meer problemen van adequate begeleiding door ouders, van taalaanpassing. Maar aan de andere kant zijn er ook grotere risico's op onbegrip en zelfs (verdoken of openlijk) racisme door leerkrachten. Hetzelfde gevaar doet zich ook voor bij potentiële werkgevers, loketbedienden, politiemensen e.a. Het risico dat migrantenjongeren zich maatschappelijk uitgestoten voelen en dat zij een laag perspectief ontwikkelen is dus nog groter dan bij autochtone jongeren uit maatschappelijk kwetsbare gezinnen.

Maar er zijn ook kwalitatieve verschillen, die te maken hebben met de verschillen in het culturele patrimonium waarin de ervaringen van maatschappelijke kwetsbaarheid worden beleefd. Zo b.v. hebben de migrantengezinnen, in tegenstelling tot de autochtone gezinnen, wél een geïntegreerd cultuur- en opvoedingsaanbod voor hun kinderen maar het is niet adequaat voor de geïndustrialiseerde westerse maatschappij waarin ze leven. O.m. de dominante positie van de vader wordt sterk bedreigd, wat kan leiden tot een vernederende abdicatie van de vader en/of tot zware intrafamiliale conflicten.

Voor onze problematiek van rondhangende jongeren is de volgende nuance zeer belangrijk. Migrantjongeren die op school falen voelen zich niet alleen 'sociale verliezers' maar ook slachtoffers van een maatschappij die systematisch vijandig is t.o.v. hun ethnische en cultuurgroep. Daar waar autochtone maatschappelijk kwetsbare jongens hun zelfwaardegevoel proberen te behouden door in kleine groepjes voor zichzelf een betere (anti)status te verwerven, vinden de migrantenjongens in hun culturele en ethnische minderheid een bindmiddel om hun maatschappelijk kwetsbare positie op een meer globaal niveau en op een meer revindicatieve wijze te verwijten aan 'de maatschappij'. Het is voor hen een middel om hun zelfwaardegevoel te behouden⁹, maar het geeft meteen een specifieke inhoud aan hun 'peergroups' die een bijkomende moeilijkheid oplevert voor het leggen van sociale bindingen met de conforme samenleving.

8. WALGRAVE, L., *De Brusselse 'migrantenrellen' van mei '91. Een jeugdcriminologische interpretatie*, KULeuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1991.

9. MALEWSKA - (PEYRE, A.), *Crise d'identité et déviance chez les jeunes immigrants*, Vauresson, Criv., 1983; VERKUYTEN, M., 'Jongeren uit ethnische minderheden en hun zelfwaardering', *Kind en adolescent*, 1990, 2, 57-70.

1.4. WERKEN MET MAATSCHAPPELIJK KWETSBAAR JONGEREN

Voorzieningen die met een maatschappelijk kwetsbaar jongerenpubliek werken moeten rekening houden met de gevolgen van de negatieve ervaringen met de maatschappelijke instellingen:

1. wie niet goed heeft kunnen aansluiten bij de schoolopdrachten mist een aantal objectieve kenniselementen en vaardigheden. Het is dus een 'objectief' tekort om de loopbaan in de maatschappij aan te vatten. Een uitdrukkelijk scholings- en vormingsaanbod is dus noodzakelijk;

2. jongeren die een mislukte schoolloopbaan doormaken of achter de rug hebben, hebben een ongunstig beeld over het onderwijs en de leerkrachten. Zij voelen er zich onbegrepen, gedevaloriseerd en verworpen. Vermits het onderwijs de eerste maatschappelijke instelling is waarmee ze te maken hebben, is te verwachten dat zij alle instellingen en hun vertegenwoordigers met groot wantrouwen tegemoet zullen treden. Het wordt in de literatuur beschreven als één van de belangrijkste kenmerken van jongeren in de marge, met inbegrip van grotere risico's op delinquentie.¹⁰ Het traditionele aanbod van jeugdwerk wordt door veel van deze jongeren op scepticisme onthaald. Dikwijls wordt het zelfs aangezien als een nieuwe recuperatie- en controlepoging en geboycot;

3. gedurende hun schooltraject hebben zij voortdurend ervaren dat zij onbekwaam geacht werden. Het werd hen verweten. Als gevolg daarvan hebben zij ook geen vertrouwen meer in zichzelf. Zij geloven werkelijk dat ze intellectueel en sociaal onbekwaam zijn, voor zover het gaat om conforme eisen.¹¹ Zij zien niet in hoe zij die situatie kunnen verbeteren en beleven dus een soort hulpeloosheid t.a.v. het maatschappelijk leven dat hen wacht. Het jeugdwerk moet daartegen opboksen. Elk aanbod dat een inspanning vraagt wordt dikwijls afgewezen omdat de jongeren vrezen dat ze het niet aankunnen;

4. het gevolg daarvan is een ongunstig maatschappelijk toekomstperspectief. Jongeren die verwickeld zitten in een proces van toenemende maatschappelijke kwetsbaarheid en die zich machteloos voelen om daarin verandering te brengen, vrezen dat de conforme maatschappij hen alleen maar veel 'miserie' te bieden heeft. Omwille van de negatieve verwachtingen in de conformiteit, zijn er voor hen nog zeer weinig redenen om aan een conforme toekomst te bouwen. Voor het jeugdwerk stelt het bijzondere moeilijkheden inzake de aard van de activiteiten, de termijnplanning, de motivering van de doelgroep;

5. de ongunstige ervaringen en de negatieve verwachtingen brengen deze jongeren er meestal toe elkaar in een 'peergroup' op te zoeken. De hierboven vermelde problemen worden er collectief beleefd en versterkt. In de groep wordt gezocht naar compensaties die het 'sociale verliezersgevoel' helpen draaglijk maken en een alternatief zelfwaardegevoel ontwikkelen. Een soort subcultuur die moeilijk toegankelijk en beïnvloedbaar is kan ontstaan. Voor het jeugdwerk brengt dat met zich dat het dikwijls moet optreden als een soort 'concurrent' van de onmiddellijke bevredigingen die de peergroup aan de jongere biedt;

10. FRECHETTE, M. en LEBLANC, M., *Délinquances et Délinquants*, Chicoutimi, Morin, 1987; DUBET, F., *La Galère. Jeunes en survie*, Paris, Fayard, 1987.

11. FRECHETTE, M. en LEBLANC, M., *o.c.*; DUBET, *o.c.*; VAN WELZENIS, *o.c.*

6. deze mechanismen verhogen het risico op delinquentie. Licht geweld, vandalisme en kleine diefstallen zijn er legio. Voor het jeugdwerk betekent het dat interne veiligheidsmaatregelen noodzakelijk zijn om te kunnen overleven en dat, wanneer de doelgroep ook buitenshuis problemen maakt, de bereidheid tot samenwerking vanwege andere instanties moeilijker wordt.

1.5. MOEILIJKE BEREIKBAARHEID

Dit beeld laat begrijpen waarom het traditionele aanbod van vrijetijdsvoorziening en van jeugdwerk voor jongeren als het ware afschampt op deze groep. Alle onderzoek stelt vast dat dergelijke jongeren zeer sterk ondervertegenwoordigd zijn in sportverenigingen, andere hobbyclubs, jeugdbewegingen en in het traditionele jeugdwerk.¹² Het is te gestructureerd en bouwt gewild of ongewild een aantal drempels in die voor maatschappelijk kwetsbare jongeren niet te overschrijden zijn. Daarenboven heerst bij deze jongeren zelf een groot wantrouwen tegenover alle officiële 'gedoe' en twijfelen zij aan hun mogelijkheden om aan de toegangs- en prestatie-eisen te kunnen voldoen.

Het jeugdwerk dat specifiek gericht is op 'kansarme jongeren' speelt beter in op de behoeften van maatschappelijk kwetsbare jongeren.¹³ Ze doen een vrij aanbod en maken geen deel uit van de leerplicht of zijn niet opgelegd door een rechtbank, waardoor ze niet bedreigend overkomen; de basismethodiek berust op een 'dialogale verhouding' tussen vormingswerker en cliënt¹⁴, steunend op het gezag dat de vormingswerker verkrijgt van zijn 'cliënt', de gevolgde methodieken zijn vooral gericht op groepen die relatief homogeen zijn qua territorialiteit en levenssituatie; het aanbod is ingebed in en betrokken op de concrete levenssituatie en de concrete technieken zijn erg soepel.

Het gaat hier dus om een erg laagdrempelig, niet-bedreigend aanbod dat zowel territoriaal als psycho-sociaal goed toegankelijk is. Maar zelfs dan nog blijkt dat niet alle jongeren bereikt kunnen worden of gemotiveerd tot blijvend participeren. Daar zijn verscheidene redenen voor.

Ook het jeugdwerk voor kansarme jongeren blijft beperkt tot een aantal openingsuren. Daarmee is niet de gehele vrije tijd van de doelgroep bestreken. Daarenboven bestaat in het aanbod een leemte voor de groep 12- tot 14-jarigen. Zij zijn te oud geworden voor de kinderwerkingen en worden nog niet toegelaten in de activiteiten die zich tot adolescenten wenden. Jongeren hebben dus nog volop de

12. CLAEYS, U. e.a., *De leefwereld van jongeren, een vervolgonderzoek bij 16-jarigen uit een sociaal begunstigd en een sociaal achtergesteld milieu: Vlamingen en immigranten uit Italië en Marokko*, Deel I, KU Leuven, Sociologisch onderzoeksinstituut 1989; DE KNOP, P. en THEEBOOM, M., 'Sport als integratiemiddel voor maatschappelijk kwetsbare jongeren', in DE KNOP, P. en WALGRAVE, L. (eds.), *Sport als integratie. Kansen voor maatschappelijk kwetsbare jongeren*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1991, 37-59; THEEBOOM, M. en DE KNOP, P., 'Inventarisatie bij de gemeentelijke sport- en jeugddiensten in Vlaanderen', in idem, 61-69; MELIS, B., *o.c.*

13. WALGRAVE, L., *De maatschappelijke kwetsbaarheid van jongeren: een opdracht voor het jeugdwerk*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1993.

14. Volgens de terminologie van FREIRE. 'Vorming in het menselijk bestaansveld: een conceptueel netwerk', in LEIRMAN, W. en VANDEMEULEBROECKE, L. (eds.), *Vormingswerk en vormingswetenschap*, Deel I, Leuven, Helicon, 1981, 15-37.

kans om de 'geneugten van het vrije rondhangen' te genieten en daar op te gaan in het ongecontroleerde peergroup-leven.

Het aanbod van het jeugdwerk blijft een min of meer gestructureerd aanbod. Zelfs de zogenaamde 'vrije instuif'-avonden zijn gestructureerd in tijd, gereglementeerd en gesuperviseerd door de jeugdwerkers. Voor een aantal jongeren is dat er teveel aan. Het vrije rondhangen in een stad vol spannende uitdagingen wordt een geduchte concurrent voor het gestructureerde jeugdwerk, zeker bij de jongeren die er hebben kunnen van proeven. Ten slotte zijn een aantal jongeren zelf reeds zover afgezakt in de negatieve spiraal van de maatschappelijke kwetsbaarheid dat zij niet meer in staat of bereid zijn zich hoe dan ook te schikken naar de voorwaarden van het jeugdwerkeraanbod. Hun aanwezigheid in de jeugdclub of bij de activiteiten wordt zodanig bron van conflicten en spanningen dat zij daar ook niet meer gewenst zijn. Zo koos ook het Fan Coaching-experiment te Antwerpen ervoor het aanbod toe te spitsen op de zgn. 'stagiairs' in de probleemsides en de leden van de zgn. 'harde kern' zoveel mogelijk te vermijden.¹⁵

Maar precies de groep die door dit soort jeugdwerkingen niet wordt bereikt, blijkt vanuit de veiligheidsproblematiek de grootste problemen te stellen. Zij zijn het verst van de conformiteit afgedreven en het meest verward in attitudes en activiteiten die door de omgeving als onveilig worden ervaren. De vraag is of aanvulling door het straathoekwerk meer mogelijkheden heeft.

2. Straathoekwerk t.a.v. maatschappelijk kwetsbare jongeren: mogelijkheden en beperkingen

In de straathoekwerkmethode poogt men de drempel tussen de doelgroep of de individuele 'cliënt' en het welzijnsaanbod tot het uiterste te verlagen. Op deze wijze wil men bepaalde doelgroepen bereiken die anders niet of nauwelijks worden bereikt (zoals b.v. zwaar gemarginaliseerde drugverslaafden, bepaalde maatschappelijk kwetsbare jongeren, daklozen), of hen te beïnvloeden op ogenblikken en in situaties die bijzondere risico's inhouden (zoals b.v. voetbalhooligans, megadancingbezoekers, prostitué(e)s).

2.1. DRIE METHODISCHE BASISOPTIES

De laagdrempeligheid wordt nagestreefd door drie basisopties.¹⁶

(1) De actieve benadering

De actieve benadering van de doelgroep wordt ook vertaald in de zgn. 'vindplaatsgerichte' werking. De druggebruikers worden opgezocht op de plaatsen die ze fre-

15. VAN WELZENIS, I., *Fans of hooligans?*, Leuven, Garant, 1992.

16. Dit stuk over methodiek is gebaseerd op CASTERMANS, E., 'Straathoekwerk: een theoretisch kader', DE RUYVER, B. en DE LEENHEER, A. (eds.), *Drugbeleid 2000*, Antwerpen, Maklu, 1994, 415-424; GEUDENS, H., *Straathoekwerkers en straathoekhangers: een succesvolle relatie?*, KULeuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1993; VLASTROV (ed.), *Interne Nota*, gericht aan de Rondetafelconferentie over Straathoekwerk, door de Koning Boudewijnstichting georganiseerd op 27 oktober 1994.

quenteren. De maatschappelijk kwetsbare jongeren ontmoet men waar ze rondhangen: op de straathoek, op hun buurtpleintje of in het winkelcentrum. Men organiseert een service voor de prostitué(e)s waar ze professioneel actief zijn, in de sexuitgaansbuurten. Deze actieve benadering is het essentiële onderscheid met de andere ambulante en vrijwillige vormen van welzijnswerk. Deze laatste verwachten dat de cliënt zelf naar de plaatsen komt die door de hulpverlener/preventiewerker worden bepaald. Hier wordt dus minstens een vorm van probleembesef verondersteld en een bereidheid (vaardigheid) om de drempel van de voorziening te overschrijden. In het straathoekwerk is de straathoekwerker aanvankelijk een ongevraagde gast op de straathoek, waardoor hij zelf kwetsbaarder is in zijn relatie tot zijn cliënten maar meteen ook minder bedreigend.

(2) Een respectvolle benadering

Een 'ongevraagde gast' moet zich bescheiden opstellen. Dat is ook zo voor de straathoekwerker. De straathoekwerker moet zijn publiek blijven benaderen vanuit respect, ook voor de eventuele deviante levensstijl. Deze respectvolle benadering van de cliënt berust op een ethische keuze maar is ook een hoeksteen van de methodiek. Het is de essentiële voorwaarde om het vertrouwen te verkrijgen. Respect staat niet gelijk met goedkeuring, maar men wijst niet af, ziet af van dwang. Respectvolle benadering houdt ook in dat het tempo van de cliënt wordt gevolgd in zijn (eventuele) ontwikkeling tot (tijdelijk en/of voorwaardelijk) vertrouwen geven, probleembesef, bereidheid tot probleemoplossing. Daar heel wat straatcliënten reeds ver van de maatschappelijke conformiteit zijn afgedreven, kan het ontwikkelingstempo soms zeer langzaam zijn. Voor een aantal komt deze evolutie zelfs niet meer op gang en bestaat het straathoekwerk erin de marginale toestand zo goed mogelijk te helpen organiseren ('harm reduction'), precies omdat men ook deze uiteindelijke keuze van de cliënt zal respecteren.

In principe wordt ook van andere welzijnswerkers vereist dat zij hun hulpvragers respecteren en hun tempo volgen. Maar de straathoekwerker wordt veel rechtstreeks en méér geconfronteerd met gedragingen en toestanden waarin dat respect op de proef wordt gesteld en moeilijker vol te houden is. Wie in de 'vuurlijn' van het welzijnswerk actief is, staat meer onder druk en heeft het moeilijker om de ethische, consequent cliënt-gerichte opstelling vol te houden.

Deze druk wordt nog verhoogd door de context waarin het straathoekwerk actief is. De omgeving heeft niet hetzelfde respect voor de doelgroep maar wil gewoon dat het ervaren (of vermeende) probleem zo snel mogelijk wordt opgelost. De winkeliers willen dat de rondhangende jongeren verdwijnen uit het winkelcentrum. De goegemeente wil dat de prostitué(e)s uit het straatbeeld verdwijnen. Lokale politici worden daardoor onder druk gezet en pleiten voor een snelle 'efficiënte oplossing' en daar moet dan de politie voor zorgen. Nogal wat van de cliënteel van de straathoekwerker is regelmatig actief in de zgn. 'kleine criminaliteit' en de parketten voelen zich dan ook in de problematiek betrokken. Al deze partijen hebben geen boodschap aan 'respect voor de cliënt' of 'zijn tempo volgen'. Integendeel, heel wat straathoekwerkers die dat toch pogen vol te houden worden zelf mee gestigmatiseerd en verliezen contact met de instanties wier medewerking onmisbaar is om goed te kunnen werken. In het kader van de veiligheidscontracten is deze spanning zeer voelbaar.

(3) *De integrale benadering*

De straathoekwerker beperkt zich niet tot één aspect van het probleemveld, maar heeft oog voor de totale leefsituatie van zijn cliënt. Voor de straathoekwerker is het duidelijk dat druggebruik niet hét probleem is maar wel de perspectiefloosheid waarin de cliënt is terechtgekomen. Het rondhangen is voor de jongeren niet het probleem, wel het gebrek aan ontmoetingsplaatsen. Dit leidt tot een veel bredere aanpak dan het officieel aangeduide probleem.

Ook de integrale aanpak is geen straathoekwerk-exclusieve.¹⁷ De noodzaak tot integrale aanpak wordt in het straathoekwerk echter sterker gevoeld dan elders. Het straathoekwerk werkt met mensen die letterlijk 'op straat' zijn terecht gekomen. Dat gebeurt niet toevallig en het toont aan dat andere instellingen en voorzieningen tekort schieten t.a.v. deze doelgroep. Er moet dus met alle probleemvelden en relevante instellingen tegelijk worden gewerkt.

In het straathoekwerk verlaat de welzijnswerker de veilige omgang van zijn kabinet, zijn groepslokaal en begeeft hij zich in een kwetsbare positie, daar waar zijn cliënten zich het sterkst voelen: de straat, het stadion, het station. Het straathoekwerk neemt plaats in de 'vuurlijn' van het welzijnswerk, daar waar de anderen falen. Het is een methode die de welzijnswerker het scherpst confronteert met de essentie van zijn werk:

1. de ethische keuze om ook degenen die maatschappelijk helemaal uit de boot (dreigen te) vallen te blijven respecteren en bij te staan, met vermindering van machtsuitoefening of andere uitstotende mechanismen;

2. het inzicht dat een menselijk probleem niet op zich staat maar dat het de resultante is van een interactieproces tussen personen, groepen en instellingen. Zowel hulpverlening als preventie moeten ook op deze interactie inwerken.

2.2. *DOELGROEPEN EN DOELSTELLINGEN*

Straathoekwerk laat toe bepaalde mensen met welzijnswerk te bereiken en het welzijnswerk toegankelijk te maken voor hen die daar anders van uitgesloten blijven en voor wie dat toch noodzakelijk geacht wordt. Deze noodzaak kan op grond van twee soorten argumenten worden ingegeven:

1. de ethische keuze om de noodlijdende medemens te helpen in zijn zoeken naar een volwaardig bestaan wordt vooral vanuit het welzijnswerk naar voor gebracht;

2. de pragmatische vaststelling dat bepaalde vormen van maatschappelijke drop-out mede oorzaak zijn van heel wat overlast voor de samenleving, is vooral voor de veiligheidsbenadering erg centraal.

De maatschappelijk kwetsbare jongeren die hier als doelgroep worden beschouwd, hebben weinig sociale bindingen en weinig maatschappelijk perspectief en zij zijn daardoor ook zeer weinig geëngageerd in gestructureerde conforme activiteiten.

17. Integrale aanpak was in het welzijnswerk een modewoord. Het is zelfs zo versleten geraakt dat men er nu een nieuw woord voor heeft bedacht, de 'inclusieve' aanpak. Daarmee wordt dan bedoeld dat ook de andere instellingen die met dezelfde cliënt bezig zijn in de aanpak worden betrokken (maar dat deden degenen die vroeger gewoon 'integraal' aanpakten natuurlijk ook).

Zij zoeken elkaar op en zoeken 'prikkel's om hun saaie eentonige leven op te fleuren. Zij zijn een risicogroep voor de omgeving en zij lopen ook zelf het risico om terecht te komen in een neerwaartse spiraal, waarvan georganiseerde criminaliteit, extreem druggebruik of depressiviteit de bodem vormen. Daar een goed aanbod voor te doen is dus niet enkel een sociaal-ethische kwestie maar ook zeer nuttig vanuit preventief standpunt.

Nog andere groepen komen voor straathoekwerking in aanmerking: extreem problematische druggebruikers, daklozen, prostitué(e)s en andere. Wat al deze groepen kenmerkt is hun non-participatie. Zij willen of kunnen niet deelnemen aan het aanbod van maatschappelijke instellingen. Zij sluiten niet aan bij de traditionele mogelijkheden van hulpverlening, vorming, onderwijs, arbeid, gezondheidszorg. Het kernprobleem waar het publiek van het straathoekwerk mee worstelt is een participatieprobleem. Zij zijn afgedreven van het maatschappelijke leven. Daarom is het straathoekwerk de enige mogelijkheid om hen te bereiken. Het straathoekwerk poogt een anker uit te werpen om de participatie weer mogelijk te maken of om verder afdrijven te vermijden.¹⁸

De vindplaatsgerichte, respectvolle en integrale aanpak van mensen die op straat rondhangen gebeurt niet vrijblijvend. Het wil een antwoord bieden op de non-participatie als een specifieke welzijnsproblematiek. De fundamentele doelstelling van het straathoekwerk is dus de participatie van de doelgroep aan het maatschappelijk leven te bevorderen.

Dat gebeurt door problemen van non-participatie te detecteren en de stap naar de maatschappelijke instellingen te begeleiden. De toetreding wordt niet opgedrongen maar is dikwijls het resultaat van een langdurig proces van vertrouwen winnen, een soort EHBO-hulpverlening bieden, sociale vaardigheden oefenen, bemiddelen met instellingen. Een essentieel element hierin is het tot stand brengen van constructieve samenwerkingsverbanden tussen het straathoekwerk en de instellingen zoals onderwijs, jeugdwerk, hulpverlening, sportclubs, arbeidsmarkt, politie.

18. Het opzoeken van doelgroepen op straat kan in principe met verschillende doelstellingen gebeuren:

- men zoekt contact met een doelgroep met het oog op een beter inzicht in hun leefvoorwaarden en in hun motieven. In sociaal-wetenschappelijk onderzoek spreekt men van ethno-methodologisch onderzoek of van participerende observatie. Dikwijls wordt het ingebed in een vorm van actie-onderzoek. Dit is geen straathoekwerk, omdat de welzijnsgerichte actie er niet voorop staat;

- de resultaten ervan kunnen worden aangewend met het oog op betere controle. Politie-ele 'undercover'-activiteiten laten toe mogelijke problemen te voorspellen en strategieën te bedenken om ze te voorkomen. Bepaalde 'positieve' acties kunnen 'voorwaardelijk' positief zijn, indien men mogelijkheden biedt met het uitsluitende doel de conformiteit te bevorderen of de doelgroep beter te kunnen lokaliseren (men biedt b.v. rondhangende jongeren een ontmoetingsplaats aan maar onder de voorwaarde dat ze er onmiddellijk gebruik van maken, op de wijze die door de overheid is bedacht). Het is niet uitgesloten dat de in de veiligheidscontracten vermelde vormen van straathoekwerk in hoofdzaak deze doelstellingen op het oog hebben. Dat levert problemen op voor het straathoekwerk in de echte zin van het woord, waarover we het verder nog zullen hebben;

- in het straathoekwerk gebruikt men de vindplaatsgerichte werking in een welzijnspectief. Hier staat de werking met het oog op het welzijn van de concrete doelgroep voorop. Dat neemt niet weg dat de ervaringen die daarbij worden opgedaan zeer belangrijk materiaal kunnen opleveren om de doelgroep te leren kennen. Op deze wijze kan het straathoekwerk een bron zijn voor het wetenschappelijk onderzoek maar het is op zich geen wetenschappelijk onderzoek.

2.3. STRAATHOEKWERK EN PREVENTIE

In het preventieve werken t.a.v. maatschappelijk kwetsbare groepen kan het straat-hoekwerk diverse functies vervullen:

1. een bindingsfunctie. De vertrouwensrelatie met de straathoekwerker kan een persoonlijke binding zijn, die helpt voorkomen dat de maatschappelijk kwetsbare jongeren die niet meer participeren helemaal van de samenleving afdrijven;

2. een ontmoetingsfunctie. Het straathoekwerk kan een katalysator zijn die de lotgenoten samen brengt, zodat ze samen, en ondersteund door de straathoekwerker, in de mogelijkheid zijn om constructieve oplossingen te bedenken voor de problemen die ze ervaren;

3. een vormingsfunctie. De straathoekwerker kan, hetzij systematisch, hetzij bij gelegenheid, zijn cliënten informeren over maatschappelijke instellingen en reglementen, hen een aantal vaardigheden aanleren en hen ondersteunen in het uittesten ervan;

4. een bemiddelende functie. Veel problemen van deze jongeren doen zich voor in contact met maatschappelijke instellingen. Een straathoekwerker kan hier bemiddelend optreden t.a.v. onderwijs, arbeidswereld, politie en gerecht en aldus misverstanden helpen voorkomen;

5. een toeleidingsfunctie. De straathoekwerker kan zijn cliënten begeleiden naar participatie in de gewone voorzieningen voor hulpverlening, vorming en recreatie. Op termijn zou dat de interventienoodzaak van het straathoekwerk zelf kunnen afbouwen;

6. een signalerende functie. Door de opstelling uiterst dicht bij de leefwereld van de doelgroep is het straathoekwerk uitstekend geplaatst om een aantal maatschappelijke mechanismen van uitsluiting en maatschappelijke kwetsing te observeren. Daardoor kan het straathoekwerk een essentiële informatieantenne zijn voor alle relevante beleidsdomeinen, onderwijs, welzijn, vorming en cultuur, arbeid, sociale zekerheid, gezondheidszorg, veiligheid.

2.4. WERKINGSVOORWAARDEN

Om aan deze functies te kunnen voldoen moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan.

2.4.1. Een goede methodiek

Het straathoekwerk is geen vorm van welzijnswerk. Dat betekent dat het een professionele doelgerichte activiteit is, gericht op het bevorderen van welzijn, uitgevoerd op grond van een specifieke deskundigheid. Vermits straathoekwerk een relatief jonge tak in het welzijnswerk is, is een volledig uitgewerkte methodiek niet voor handen. Gezien de verscheidenheid in doelgroepen is een pasklare methodiek wellicht ook niet wenselijk. Zeer belangrijk is echter dat een permanente methodische reflectie aanwezig blijft, gesteund op een aantal methodische opties.

Uiterste soepelheid van opstelling. De respectvolle opstelling van de straathoekwerker, ook ten aanzien van de ongestructureerde leefstijl van zijn doelgroep, laat hem niet toe directief te werken. Planning van activiteiten, structurering in tijd en plaats, worden dus hachelijke ondernemingen. Hij moet daarom zeer soepel zijn in

het gebruik maken van de geboden kansen en in het aanpassen van wat gepland was.

Mee-leven. Het straathoekwerk valt niet terug op een geïntegreerde techniek, zoals case-work of therapie. De belangrijkste werkbasis is het aanvaard worden door de doelgroep en het met hen mee-zoeken naar oplossingen voor de problemen, zoals ze door de cliënt(en) ervaren worden. Hoewel de straathoekwerker nooit 'één van hen' kan (en mag) worden, moet hij toch zeer dicht bij zijn doelgroep mee-leven.

Werken met een doelstellingenkader. Er is een lange weg af te leggen om een groep die ver af staat van de participatie aan het maatschappelijk leven daartoe terug te brengen. Daarenboven is het gevaar niet denkbeeldig dat de soepele opstelling en het mee-leven verzanden in een 'achternalopen' van de doelgroep en dat de eigen doelstelling erin ondergesneeuwd geraakt. Daarom moet deze weg in tussentappen uitgetekend worden. De opstelling van een degelijk doelstellingenkader is absoluut noodzakelijk, niet als een rigide verplichtingskader maar wel als raamwerk om het straathoekwerk te motiveren, te oriënteren, te evalueren. Het moet de gestructureerde doelgerichtheid waarborgen van een zeer soepele werkwijze.

Een meervoudige aanpak. De integrale aanpak leidt ertoe dat het straathoekwerk een combinatie moet zijn van alle werkvormen die dienstig kunnen zijn voor het oplossen van de aangepakte problematiek. Daarom is het straathoekwerk een samenspel van individuele hulp- en dienstverlening, groepsgericht werken en bemiddelen met instellingen en structuren. De straathoekwerker is geen therapeut, noch een gezondheidsdeskundige maar omdat de doelgroep (voorlopig) niet zelf de stap naar de instellingen zet moet hij toch in staat zijn een soort EHBO-hulpverlening inzake welzijns- en gezondheidsproblemen te bieden, eventueel in afwachting van een begeleide verwijzing. Daarenboven is een groot gedeelte van de cliënteel niet in orde met de meest essentiële administratie en zijn er negatieve contacten met tal van instellingen. De straathoekwerker zal moeten informeren, oriënteren, begeleiden, bemiddelen.

De non-participanten ontmoeten elkaar dikwijls op min of meer vaste plaatsen, waar ze elkaar kunnen bijstaan of gewoon om de eenzaamheid te ontlopen. De contactname met de doelgroep gebeurt dus dikwijls in groep. Afhankelijk van de cohesie ervan ontspint er zich een groepsdynamiek die de straathoekwerker moet kunnen hanteren. Een deel van zijn werk kan erin bestaan in dat groepsleven te intervensiëren of het te gebruiken voor gemeenschappelijke informatie of acties.

Van non-participatie naar participatie toeleiden vergt per definitie het werken met instellingen waarmee deze participatie wordt nagestreefd. Daarenboven is de maatschappelijke marginaliteit van de doelgroep dikwijls ook het gevolg van kwetsende ervaringen met instellingen. Instellingen zoals onderwijs, arbeid, sociale zekerheid, politie en gerecht hebben hun eigen wijze van functioneren die niet aansluit bij de leefwijze en belangstelling van de doelgroep. Maar ook de welzijnsvoorzieningen die met een onthaalmodel werken zijn blijkbaar niet in staat om hun aanbod adequaat op de problematiek af te stemmen. Vermits toeleiding één van de belangrijkste doelstellingen van het straathoekwerk moet zijn, is het structuurgericht werken een zeer belangrijke taak. Dat is zowel het geval op het niveau van de individuele begeleiding en bemiddeling als op het vlak van meer beleidsgerichte interventies op het lokale of bredere niveau.

2.4.2. *Inbedding in een netwerk van voorzieningen*

Precies om deze laatste reden is het voor het straathoekwerk levensnoodzakelijk ingeschakeld te geraken in een netwerk van voorzieningen. Voor de verdediging van de concrete belangen van zijn doelgroep is het belangrijk dat de straathoekwerker kan beschikken over een netwerk van contactpersonen en diensten die hem kunnen adviseren, waar hij naartoe kan verwijzen of waarvan hij de nodige steun of bemiddeling kan bekomen. Twee voorbeelden uit het experiment te Genk: bij gedragsproblemen in de school kan hij b.v. terugvallen op een PMS-medewerker die met de leerkrachten kan onderhandelen of die de straathoekwerker in de school kan introduceren. Wanneer een jongere thuis wordt buitengezet, kan de straathoekwerker hem in contact brengen met de juriste van het OCMW, die de jongere op zijn rechten en plichten wijst en hem over verdere mogelijkheden informeert.

Het belangrijkste doel van de inbedding in een netwerk is echter een gecoördineerde aanpak te bekomen. De praktijk toont aan dat de toeleiding enkel mogelijk is indien de diensten zelf worden aangepast. Afhakende maatschappelijk kwetsbare jongeren kunnen b.v. enkel naar het jeugdhuis in de buurt worden toegeleid indien ook dat jeugdhuis zijn werking daar beter op afstemt. Indien dat niet gebeurt, dreigt de straathoekwerker zelf mee gemarginaliseerd te worden.

2.4.3. *Middelen waarop kan worden gerekend*

Straathoekwerk is moeilijk onder één noemer te plaatsen, zowel inzake methodiek als qua werkvorm. Daardoor bestaat er ook geen eigen erkennings- en subsidiëeringskanaal voor. Het straathoekwerk wordt thans hoofdzakelijk gefinancierd als kortlopende projecten, vooral via het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen (V.F.I.K.) en via de veiligheidscontracten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Dat geeft aanleiding tot meerdere problemen. In de eerste plaats blijkt dat diverse subsidieerders niets van elkaar weten en als het ware op dezelfde straathoek verschillende straathoekwerkers plaatsen. Er is een gebrek aan coördinatie, wat onderlinge wrijving en zeer veel energie- en middelenverspilling uitlokt.

Het belangrijkste probleem is echter dat de projectmatige financiering een planmatige werking op langere termijn in de weg staat. De betrokken straathoekwerkers hebben meestal jaarlijks te hernieuwen arbeidsovereenkomsten. Deze arbeidsonzekerheid kan na enkele jaren erg zwaar gaan wegen, waardoor velen afhaken. Precies op het moment dat de straathoekwerker een zekere ervaring met de methodiek heeft opgedaan, een vertrouwensrelatie met de doelgroep heeft opgebouwd, een netwerk van voorzieningen tot stand heeft gebracht, zoekt hij dikwijls een comfortabeler arbeidspositie op, die daarenboven materieel en sociaal meer wordt gewaardeerd. En het straathoekwerk kan weer van vooraf aan beginnen. Het is één van de belangrijkste redenen waarom het straathoekwerk, net zoals zoveel ander jeugdwerk, het moeilijk heeft om een eigen traditie op te bouwen en daaruit een methodiek te ontwikkelen.¹⁹

19. WALGRAVE, L., *o.c.*, 1993.

2.4.4. Een aangepaste structurele omkadering

De straathoekwerker staat 'in de vuurlijn' van het welzijnswerk en wordt direct geconfronteerd met sterk problematische situaties en gedragingen. Hij kan daarbij niet terugvallen op een vaste werkstructuur of een strakke methodiek. Wil men voorkomen dat de straathoekwerker als het ware verzandt of mee in de marginaliteit terechtkomt, dan moet een stevige omkadering worden voorzien.

De werkgever moet de eigen arbeidsethiek en methodiek van het straathoekwerk erkennen en ondersteunen maar ook voldoende sterk zijn om deze te verdedigen naar de meer traditionele voorzieningen en diensten toe. Straathoekwerk vanuit een afzonderlijke vzw beantwoordt meestal aan de eerste voorwaarde, maar moeilijker aan de tweede. Wanneer het straathoekwerk ingekaderd wordt in een bestaande meer traditioneel erkende voorziening liggen de problemen dikwijls net omgekeerd.

Er moet een stevige methodische omkadering zijn. De bedoeling ervan is de straathoekwerker te ondersteunen in zijn dagelijks werk en daarbij advies te geven. Maar tevens biedt deze omkadering een externe toets die er mee helpt over waken dat de methodische reflecties die hoger worden opgesomd blijvend gemaakt worden.

3. Conclusie: kansen en risico's bij inschakeling in veiligheidscontracten

Inschakeling van het straathoekwerk in het kader van veiligheidscontracten en van preventie-initiatieven gebeurt vanuit de constructieve idee dat een eenzijdig accent op de punitieve en situationele preventie veruit onvoldoende is. Er moet ook constructief gewerkt worden aan probleemtoestanden en voor zgn. risicogroepen, door daar een aanbod te doen dat motiverend is en kan bijdragen tot de ontwikkeling van sociale bindingen. Straathoekwerk is daarin een belangrijke methodiek, vermits het de enige is die in staat kan geacht worden om bepaalde groepen, die een risico inhouden voor de veiligheid en de veiligheidsgevoelens, met dat aanbod te bereiken.

De ethisch geïnspireerde welzijnsbenadering van het straathoekwerk kan in principe perfect samengaan met de pragmatisch geïnspireerde veiligheidsbenadering, maar in hun methodische opties kunnen tegenstrijdigheden schuilen.

Straathoekwerk opteert duidelijk voor de zgn. offensieve preventie: gepoogd wordt de mogelijkheden van de doelgroep te vergroten, met de bedoeling ze zelf in staat te stellen om de problemen zoals ze die zelf ervaren aan te pakken of daar de nodige vrijwillige hulp voor te zoeken. De veiligheidsoptiek legt de nadruk op het defensieve in de preventie: de doelgroep wordt benaderd vanuit het gevaar dat ze betekenen of zelf lopen en daarom wordt gepoogd hun vrijheid te beperken door ze te controleren, te beschermen of onder dwang naar hulpverlening te verwijzen.²⁰ Straathoekwerk dat in de defensieve benaderingswijze wordt gedrongen, verliest zijn essentie, inclusief alle ethische, sociale en methodische meerwaarde die het zou kunnen inhouden. De veiligheidsbenadering die ten volle van het

20. Verdere inhoudelijke opvulling van de begrippen 'offensieve' en 'defensieve' preventie vindt men o.a. in DE CAUTER, F., *Methodiek van de algemeen preventieve projectwerking*, Leuven, Acco, 1990.

straathoekwerk gebruik wil maken kan niet anders dan de eigen uitgangspunten ervan te respecteren. Straathoekwerk werkt op basis van vertrouwen, dat het bekomt op grond van betoond respect en van de zekerheid dat alle informatie als vertrouwelijk zal worden behandeld. Het poogt gezag te verwerven maar doet geen beroep op de macht. Het poogt zijn cliënten constructieve nieuwe mogelijkheden aan te bieden en beperkt hun gedragsalternatieven niet. Het werkt met het oog op resultaten op lange termijn en aanvaardt daartoe hinder op korte termijn.

Het is zeer de vraag of dat in de huidige veiligheids- of preventie-overeenkomsten altijd het geval is, vooral wanneer we de structurele voorwaarden in acht nemen waarin deze werkzaamheden plaats moeten vinden. Ze lijken ver af te staan van de aangepaste structurele omkadering die we in punt 2.4. hebben beschreven: de concrete opdrachtgevers zijn meestal slecht geplaatst en slecht voorbereid om de specifieke straathoekwerking te ondersteunen en te verdedigen; de methodische ondersteuning is niet of onvoldoende voorzien. Om daar in de toekomst wat aan te doen, moeten twee dingen gebeuren:

1. de methodische en structurele uitbouw van het straathoekwerk als welzijnswerk moet worden versterkt, los van de eventuele verbinding met veiligheids- of preventiebekommernissen. Dat kan o.m. door meer reguliere en minder projectgebonden betoelaging van het straathoekwerk, door de stimulering van reflectie en wetenschappelijk onderzoek op dat vlak;

2. de aanwending van het straathoekwerk in een veiligheidsperspectief moet de eigenheid ervan meer garanderen. Dat kan door het voorzien van aangepaste structuren van werkgeverschap en van methodische begeleiding of door daarvoor beroep te doen op de daartoe reeds bestaande structuren.